

ململانی هیژه ناوچه‌یی و سه‌روو ناوچه‌ییه‌کان له سووریادا

30-09-2021

نووسه‌ره‌کان

ناوه‌ندی لیکۆلینه‌وه‌ی رووداو

فلاڊيمير پوتين، سەرۆككۆماری روسيا، له دیداری له گەل بە شار ئەسەد، هاوتا سوورییە کەیدا، دووپاتی کردووە کە؛ پێویستە تەواوی ئەو هێزە بیانیانەکانی کە مۆلەتی نەتەووە بەگرتوووە کانیان نییە، خاکی سووریا بە جێ بهێڵن. ئەو له سێ سالی رابردوودا دوو جاری دیکەش له سەر ئەم ستراتیژییە ی روسیا پێداگری کردبوو، ئەمەش خواستێکە کە رکا بەری بەرژەووەندی هێزە ناوچەیی و سەرۆو ناوچەییەکان لەو وڵاتەدا پێشان دەدات. ئەم دەقە هەول دەدات داهاوووی مەملانی هێزە ناوچەیی و سەرۆو ناوچەییەکان لە سووریا تاوتوێ بکات و روانگە یەکی گریمانەیی بخاتە بەردەست.

ناکۆکیی نامانج و بەرژەوونیی ئەکنەرە جیاوازهکانی قەیرانی سووریا

ئێران، سووریا بە هاو پەیمانی ستراتیژیکی خۆی دەزانیت و هەر له سەرەتای قەیرانی ئەو وڵاتە له سالی 2011دا، داکۆکی تەواوی له دەولەتی سووریا کرد. له گەل تەشەنەکردن و قوولبوونەوهی قەیرانە کەدا، ئێران "هێزەکانی پاراستنی حەرەم" ی دامەزراند و هەر لهو پێناوهدا کەلکی له دەرەفەتی پەنابەرانی شیعەیی ئەفغانی و پاکستانی بۆ بونیاتنانی یەکیهەکانی "فاتیمیوون" و "زەینەبیوون" وەرگرت و نامادەبوونی خۆی لهوئێرە بەهێزتر و بەرچاوتر کرد. هەر له سەرەتای قەیرانەوه، پاراستنی دەولەتی ئەسەد ـ وەک یەکیک له هێزە پێکھێنەرەکانی "میحوەری بەرەنگاری"، پاشەکشە کردن بە دژبەرە ناوچەییەکان و بەهێزکردنی بانی شیعەیی له رێگای رێکخستنی هێزی "ئەنسارولولەتەنی" له سووریا و، هەرۆهە کەلکۆەرگرتنی باشتر و سەربازی له جیۆپۆلیتیکی سووریا وەک دەراوسیی ئیسرائیل، نامانجەکانی ئێرانیان له سەرۆبەندی قەیرانی سووریا دا پێکھێناوه.

تورکیا، زۆرتین پەنابەری سووری له خۆ گرتووه و لەم لایەنەوه کەوتۆتە ژێر گوشاریکی زۆر. تورکیا، له نیوہی سالی 2011 بەدواوه، پشنگیری خۆی له بەرھەڵستکارانی دژی بەشار ئەسەد دەستپیکرد و بە خێرابی پشنگیرییە دیپلۆماتیکی و لوجیستی و داراییەکانی بە پشنگیری راستەوخۆ و ئاشکرای سەربازی بەرز کردووه و له سالی 2016 بە فەرمی یەکە سەربازییەکانی تورکیا له خاکی سووریا جێگیر کران و سالی 2018، کانتۆنی عەفرین و سالی 2020 بە شیک له باریکە سنووری هاوبەشی له یۆژھەلاتی فوراتدا، کە هەندێ له ناوچە کوردییەکانی سووریا (رۆژئاوا) دەگرێتەوه، داگیر کرد. نامانجی سەرەکی و گرنگی تورکیا هەولێدان بوو له پێناو رووخاندنی دەولەتی ئەسەد و دامەزراندنی دەولەتیکی ئیخوانیی سەر بە خۆی، بەلام پاش تێپەرینی کات و دەرکەوتنی کورتھێنانی تورکیا له دەستەبەرکردنی ئەو مەبەستە، نامانجی ئەو وڵاتە گۆردرا بۆ تیکۆشان بۆ رێگیرکردن له دروستبوونی هەریمیکی کوردیی هاوچەشنی هەریمی کوردستان له سەر زۆرییە سنوورە هاوبەشەکانی سووریا و تورکیا، بە تابیەت کاتیکی کە کوردانی سووریا وەک پەرەوی پ.ک.ک و عەبدوڵا ئوچالان دەستپێشان دەکرین.

رووسیا، رۆژی 30ی سینیەمبەری 2015، پاش داواکاریی فەرمی سووریا، بۆ ئەنجامدانی هێرشێ بەربلای ئاسمانی بۆ سەر پێگە و مەکۆکانی داعش و دژبەرانی دیکە دەولەتی سووریا، راستەوخۆ رۆیشتە نیوجەرگە قەیرانی سووریا. ویستی رووسیا، گەرانهوہی بۆ ناوچەیی پۆژھەلاتی ناوین و بووژاندنەوهی دەسەلاتی پێشووی له ناوچە کەدا بە مەبەستی بەرەبەرەکانیکردن لەگەل ئەمریکا. رووسیا له رێگای قەیرانی سووریاوه هاوکات هەولێداوه گوشارەکانی ئەمریکا و وڵاتانی رۆژئاوایی له هەمبەر قەیرانی کریمی و ئۆکراین کەم بکاتەوه. رووسەکان پێداگرن کە ئەوان تاقە هێزی یاسایی و رێگەپێدراون له سووریا دا و دەبیت تەواوی هێزەکانی دیکە خاکی ئەو وڵاتە جێ بهێڵن.

ئەمریکا، له سالی 2014 و دواي دامەزراندنی هاو پەیمانی نیو دەولەتی دژ بە داعش، بە کردووه هەنگاوی هاویشتە نیو قەیرانی سووریا و له سینیەمبەری 2017دا بە شیک له هێزە سەربازییەکانی ئەمریکا هاوشان لەگەل هێزە کوردییەکانی رۆژئاوا، بەرامبەر بە داعش ئوپراسیونیان ئەنجام دا و هێشتا لەو ناوچەدا ماونەتەوه. بە شیک دیکە له هێزە ئەمریکییەکان له ناوچەیی تەنەفی باشووری سووریا، هاوسنوور له گەل ئوردن و بە یارمەتی ئەو وڵاتە له گروپی ئەفسەرانی راپەرینی سوپای عەرەبی (سووری) پشنگیری دەکەن. ئەمریکا له سووریا دا گیرۆدە ستراتیژییەکی شیواوه. ئەمریکا لەبەر ئەزموونی ناسەرکەوتوو و پرتیچوووی رووخاندنی دەولەتی له عێراق و ئەفغانستاندا، بە ئەنقەست چاوپۆشیی له دەرەفەتی رووخاندنی دەولەتی بەشار ئەسەد کرد. شکاندنی داعش گرنگترین ھۆکاری هەنووکەیی مانەوهی ئەمریکایە له وڵاتی سووریا، بەلام ئەگەر بتوانن شان له ئەستۆی باری ئەخلاقی و سیاسی ئەو دۆخە دەرینن، پشنگیری سەربازیان له کوردەکان تەواو دەکەن و سووریا بە جێ دەھێڵن!

میحوەری عەرەبی (ئوردن، عەرەبستان و ...)، له سووریا دا بوونی سەربازیان نییە، بەلام بە شیوازی بریکاری رکا بەرانی ئەو ناوچەیی خۆیاندا؛ بە تابیەت ئێران و تورکیا، له مەملانیاندا. له نیوانیاندا ئوردن له ناوچەیی تەنەفی سووریا له گەل ئەمریکییەکاندا

پشتگیری له هیژکی راپه‌پوی سوپای سووری ده‌کات.

حیزبوللای لوبنان، ئەم گرووپه بێ ریگه‌دان و مۆله‌تی ده‌ولته‌تی لوبنان و به‌ئاقاری سیاسه‌ته‌کانی کۆماری ئیسلامی ئێراندا، بوونیکی سهربازی به‌هیژی له چهن‌دین ناوچه‌ی جیاوازی سووریدا هه‌یه، ئامانجه‌کانی حیزبوللای له پانتایی ویست و مه‌به‌ستی ئێراندا به‌هه‌یه و بێگومان ئەم گرووپه به‌ دوای به‌رزکردنه‌وه‌ی ئاست و پانتایی هیژی خۆی و که‌لکوه‌رگرتن له‌ خاکی سووریا به‌ به‌ره‌مه‌هێنان و کۆکردنه‌وه‌ی چه‌ک و نزمکردنه‌وه‌ی ئاستی زیان به‌رکه‌وتن له‌ به‌رامبه‌ر ئیسرائیل.

ئیسرائیل، هه‌رچه‌ندی ئیسرائیل له‌ سه‌ر خاکی سووریا و له‌ گۆرپه‌پانی ئۆپراسیوونه‌کانی ئەو وڵاته‌دا بوونی سهربازی نییه، به‌لام له‌ سالانی رابردوودا به‌رده‌وام به‌ ئەنجامدانی هیژی به‌ریئاوی ئاسمانی و مووشه‌کی و درۆن دژ به‌ مه‌کوۆکانی ئێران، حیزبوللای و ته‌نانته‌ سوپای سووریا، وه‌ک یه‌کێک له‌ رۆلگێپه‌ سه‌ره‌کیه‌کانی قه‌یرانی سووریا ده‌رکه‌وتوه‌.

روانگه

له‌ پرووی ئاستی ده‌سه‌لانه‌وه، ده‌توانین ب‌لێین له‌ نیو ئەکته‌ره‌کانی قه‌یرانی سووریدا، له‌ ئاستی سه‌رووناوچه‌یی و نیوده‌وله‌تیدا، ئەمریکا و رووسیا مه‌زنتترین هیژیان هه‌یه. وه‌ک ئاماژه‌ی پێ کرا؛ ئەمریکا روانگه‌یه‌کی ستراتێژیکی بۆ درێژه‌دانی به‌ مانه‌وه له‌ سووریا نییه و زیاتر له‌ هه‌ولێ ئەوه‌دا به‌ ره‌خساندن ریکه‌وتنێک له‌ نیوان کورده‌کان و تورکیا و تاراده‌یه‌کیش ده‌وله‌تی سووریا، ده‌رفه‌تێک بۆ بردنه‌ ده‌ره‌وه‌ی هیژه‌کانی له‌ سووریا به‌رئه‌خسینێت. به‌لام ده‌وله‌تی رووسیا به‌ پێچه‌وانه‌ی ئەمریکا روانگه‌یه‌کی ستراتێژی و درێژه‌خا به‌ مانه‌وه‌ی هیژه‌کانی له‌ سووریا هه‌یه. ئەمه‌ بووه‌ته‌ هۆکاری سه‌ره‌کی بۆ ئەوه‌ی رووسیا وه‌ک کاریگه‌رتترین و گرنگترین ده‌ورگێری بیانی له‌ سووریا ده‌ستنیشان بکه‌ین.

له‌ ئاستی دووهم و ناوچه‌یی هیژدا، ده‌بێت ئاماژه‌ به‌ ئێران و تورکیا بکریت، که‌ وه‌ک دوو ده‌سه‌لانی هاوکار و هاوکات رکا به‌ریش ئەژمار ده‌کری. ئەگه‌رچی ئێران باری له‌ تورکیا گونجاوتره، به‌لام به‌ هۆی پێوه‌ندی به‌ رووسیاوه له‌ بواری وزه‌خانه‌ی ناوه‌کی و دژایه‌تی ئەمریکا، ناتوانیت به‌ شێوازیکی کلاسیک بوونی سهربازی و راپۆزکارانه‌ی له‌ سووریدا درێژه‌ پێ بدات.

هه‌رچه‌ند سن وڵاتی ئێران، تورکیا و رووسیا له‌ سووچیدا، سه‌باره‌ت به‌ گۆرانکاریه‌کانی سووریا هاو په‌یمانیه‌کیان پێکھینا، به‌لام ئەوه‌ ته‌نیا یه‌گه‌رتووپییه‌کی کورتخا به‌ن بوو و به‌ زووترین کات دژبه‌ری به‌رژه‌وه‌ندی بوو به‌ هۆی هه‌لبژاردنی رێپه‌وی جیاواز. ئەزموونی پاشه‌کشه‌ی زۆره‌ملی تورکیا به‌رامبه‌ر رووسیا له‌ سالێ ۲۰۱۶، وای ده‌رده‌خات که‌ هه‌م ئێران و هه‌م تورکیا له‌ مه‌ودای مامناوه‌ندیدا له‌ هه‌مبه‌ر ویستی رووسیا، ناچار به‌ پاشه‌کشه‌ له‌ سووریا و هه‌لبژاردنی سیاسه‌تیکی جیاوازتر له‌ بژاردنه‌ی ئەمروییان ده‌بن.